

~~Kopio~~
Kopio liisille!

M

1934

Muinaistutkimuksia Evijärvellä.

=====

Kertomukseen kuuluu 1 kartta, 2 valokuvaa (lev. 9713-15) ja H.M.l. 9951:1-10.

Evijärven pitäjältä on jo tallessa n. satasen kivilautista esinettä. Kampakeramiset merenranta-asuinpaikat Ähtävänjoen laaksosta ovat juuri odotettavissa tämän pitäjän alueelta, jonka keskusjärvi, Evijärvi, on n. 62 m meren pintaa ylempänä (Maanmittaushallituksen yleiskartalla on järven korkeudeksi merkitty väärin 46 m). Mutta myös vesireitin ylemmät pitäjät Lappa- ja Alajärvi, ovat yhtä rikkaita kivilauden löydöistä.

Evijärveltä on kivilautiseen asutukseen viittaavia löytöjä tavattu m.m. Timokosken seuduilta Evijärvestä alaspäin, Evijärven saarilta ja rannoilta (esim. 3173:3, 3922:2, 9032, Vaasan m. 474, Vaasan ruotsalainen lyseo, Ranckenin kokoelma 30) sekä ennenkaikkea Jokelan kylästä, Välijoen eli Lappajärven ja Evijärven välisen Ähtävänjoen osan varrelta, mistä n. puolet kaikista Evijärven löydöistä on peräisin.

V. 1920 tohtori Sakari Pälvi kävi Jokelan kylässä tarkastamassa eritoten Hanhikosken talojen seutuville keskittyneitä kivilauden löytöpaikkoja tapaamatta kuitenkaan keramiikkaa tai muita niin runsaita asutusmerkkejä, että kaivausta olisi kannattanut yrittää.

Pukkilankankaan kivilautinen asuinpaikka.

Allekirjoittaneen matkaan Jokelan kylään antoi aiheen eräs uusi löytö, v. 1932 museoon lähetetty nyrkipuras, jonka maanviljelijä Elias Keto oli löytänyt Hanhikosken seudulta, mutta toiselta puolen joen kuin Pälvin tarkastamat löytöpaikat, n.s. Pukkilankankaan jokeen viettävältä rinteeltä (9543), Kedon talojen maalta.

Löytöesineen lähettäjä, Evijärven kotiseututoimikunnan puheenjohtaja Aleksi Kultalahti lähetti nimittäin taltan ohella museoon sen löytökohdalta ottamaansa selvää kivikautista kulttuurimaata palaneine luumuruineen.

Jokelan kylän Kedon talon mailta on Kansallismuseossa jo ennestään runsaasti löytöjä. Löytötiedoista on kuitenkin vaikeata päätellä, minkä verran niistä on Pukkilankankaalta joen länsipuolelta. Kedon kantatila, tunnettu nimellä "Ever^sti", sijaitsee joen itäpuolella eli samalla puolen kuin Hanhikosken talot ja niistä puolisen km jokivartta alas eli pohjoiseen päin, ja enin osa aikaisemmin talteensaaduista Kedon löydöistä voi olla tämän talon lähitöltä peräisin. Mutta ainakin parissa tapauksessa (5474:1 ja 5725:2) näyttävät esineet, löytötietojen selvistä viittauksista päättaen, olevan joen länsipuolella olevilta Kedon tiluksilta, ja kummassakin tapauksessa mainitaan luettelossa näiltä löytöpaikoilta ennenkin kiviaseita löytyneen. N:o:n 5725:2 löytötieto ("Hanhikosken länsirannalla") tarkoittanee ehkä nimenomaan Myllypeltoa läh. uutta Pukkilan myllyä, josta myöhemmin on Kansallismuseoon saatu pari kiviasetta (7993:1-2).

N. 15 vuotta sitten siirrettiin osa Kedon taloja, Aleksin ja Elias Keto sekä Koskimäki (ent. Oskari Keto), joen länsipuolelle Pukkilankankaalle. Näitä taloja sanotaan tavallisesti Pukkilan taloiksi. Niiden samoin kuin uuden Pukkilan myllyn asema on likimääräisesti merkitty kertomukseeni liittyvään karttaan. Paitsi edellä juuri selostettuja kivikauden löytöjä tavattiin kankaalta v. 1931 edellä jo mainittu nyrkipuras (9543). Se oli löydetty aivan Elias Kedon talon läheltä, talosta joen itäpuolelle, uudelle valta-
maantielle johtavan ajotien oikeanpuoleisesta sivusta, Ähtävänjoen sillankorvasta n. 220 m main. tietä myöten ylös taloon eli lounaaseen päin (luettelossa väärin 80 m), sekä Koskimäen navetan edustalla, siitä n. 10 m:n päässä olevasta rajapyykistä 83,7 m tien sivua sillalle eli koilliseen päin. Paikalla suoritettiin koe-
kaivauksia, mutta merkillistä kylläkin, siitä ei tavattu enää järkeä-
kään sellaisesta luumurupitoisesta kulttuurimaasta, jota Kansallismu-

Aleksin Kultalahden ottamat mitat.

seon lähetetty näyte sisälsi. Maaperä oli kivikkoista soraa. Läheisen Elias Kedon navetan perustuksia kaivettaessa kerrottiin tavatun tulenpidon jälkiä ja pidettyä maata.

Vähää ennen matkalle lähtöäni oli Kansallismuseoon saapunut 3 kiviastetta (9929), jotka ilmoitettiin löytyneiksi Evijärven Pukkilanmäestä. Paikkakunnalta saamieni tietojen mukaan oli näistä kuitenkin vain yksi taltta Pukkilankankaan puolelta, Aleksii Kedon Rantapellolta (ks. karttaa), toinen kourutalalta oli joen itäpuolelta läheltä Hanhikosken taloja, mutta kolmannen löytöpaikasta en saanut selkoa.

Nyrkkipuraksen löytöpaikkaa parhaallaan tarkastaessani toi Koskimäen talon poika, Toivo Koskimäki, minulle pari sädekiviliuskeeseen kappaletta (9951:6), jotka hän oli löytänyt Pukkilan taloista kolmannen, Koskimäen maalta, talosta kaakkoon päin, Hanhikosken rannalla olevalle Pukkilanmyllylle johtavan Myllytien oikeanpuoleiselta sivulta, tietä parannettaessa sen syrjiä kuokkimalla. Nyrkkipuraan löytökohdalta paikka oli n. 150 m joks. etelään päin. Tien reunoilta ja sen eteläpuolella olevasta Koskimäen talon Hautapellosta (nimensä se on saanut pellon kohdilla aikoinaan olleesta tervahaudasta) löydettiinkin kohta sangen selviä kivikautisen asutuksen merkkejä. Pelto on kaakkoon päin kohti Ähtävänjoen Hanhikoskea ja sen yläpuolista suvantoa viettävällä rinteellä ja suhteellisen hienoa hiekkaa (ks. kuv. 1-2).

Luettelen löytökohdat tässä alhaalta ylöspäin. Korkeusmitat meren pinnasta ovat otetut kiintopisteestä (merk. K. P. 1908 ja hakattu rengas), joka on eräässä kivessä Pukkilan uuden mylly- ja saharakennuksen lounaisnurkasta etelään päin 22 metristä askelta. Sen korkeudeksi on merkitty Koskimäen talossa säilytetyissä myllyn rakennuskartoissa ja -profiileissa 166.75. Samaan karttaan on myös merkitty Hanhikosken kiintopiste KP XLIV ja sen korkeudeksi 165,64 m. Tämä kiintopiste kuuluu v. 1897 suoritettuun Ähtävänjoen vaakittukseen, jonka mukaan tehty profiili on säilössä Hydrografisessa toimistossa Helsingissä. Siinäkin on kiintopisteen XLIV (oikaistuna) korkeutena 165.64 m; meren ^(oikaistu) pinnan korkeusluku on siinä 99.72 m.

KP XLIV:n korkeus yli meren pinnan on siis 65.92 ja KP 1908:n, joka oli vaakitusteni lähtökohtana, 67.03 m.

Alin löytökohta oli tien lounaispuolella, jokirannasta 90 m ylöspäin, ja kappaleen matkan päässä tiestä etelään päin kaivettu koekuoppa. Se oli jo pellon alapuolella, joenrantaniityllä. Paikalla oli suomultamainen n. 30 cm vahva humuskerros ja sen alla n. 20 cm ruosteenväristä hietaa, jossa näkyi pientä luumurua. Yksi hieman isompi, ehkä linnun luu otettiin talteen (9951:1). Korkeudeksi meren pinnasta saatiin 69.38 m. Likimain yhtä alhaalla, ellei hieman alempana on Pältsin joen ~~etelä~~^{itä}puolelta tapaama alin löytökohta (kvartsisuka ja -iskoksia; 7748:2^{S2}), joka on heti joen matalan tulvapenkereen päällä.

Jokirannasta, Myllytien keskiosan suuntaa mitaten, 99 m:n päästä löytyi tien lounaissivusta, johon oli kuokittu ojantapaista, sädekiviliuske-iskos ja 4 kvartsi-iskosta (9951:2-3). Samalla paikalla oli myös gneisipaasi, joka näytti kahden puolen hiotulta, ei kuitenkaan, ainakaan selvästi, kiertäen hangaten; epävarmana jätin sen paikalleen. Löytökohdan korkeus yli meren pinnan on 70.18 m.

Jokirannasta 106 m otettiin Myllytien lounaissivusta talteen pari kvartsi-iskosta (9951:4); aivan läheltä, 107.5 m joesta, löytyi^{siin/}, niinikään samasta tiensivusta, siinä näkyvää pientä kulttuurimaaläiskää tarkastaessani, pien^{en}, sädekiviliuskeiden^{en} tasat^{tan} (9951:5); hiukan ylempänä, 108 m joesta, havaittiin vähäinen nokitapla, ilmeisesti kivikautinen.

Toivo Koskimäen löytämien sädekiviliuskeeseen kappaleiden (9951:6) löytökohta oli, edelleen tien samalla puolen, 114.5 m:n päässä jokirannasta. Samalta kohden löytyi 3 kvartsi-iskosta (9951:7).

Tästä parin askeleen verran etelään päin kaivettiin Hautapelloon koekuoppa. Siinä oli aivan selvää kulttuurimaata. Ylinä oli peltomultaa n. 10 cm, sitten ruskeata, alaspäin vaalempaa kulttuurikerrosta 40-50 cm vahvalti ja sen alla vielä säännönmukaisesti likaisenharmaa 15-20 cm paksu pohjakerros,

ennenkuin puhtaanvärinen hieta alkoi n. 70 cm syvässä. Löydöksinä saatiin talteen kaksi kvartsisukaa, joista toinen sangen kaunis, sekä pari kvartsi-iskosta (9951:8-10). Korkeus yli meren pinnan oli 71.21 m. Löytökohdat ovat merkityt punaisin pistein kartalle ja näkyvät myös valokuvissa (kuvassa 2 on useampia miehiä tiellä ylimpään löytöpaikkojen, 9951:6-10, kohdilla, alempana taas yksinäinen mies tiellä alimman koekuopan, 9951:1 kohdalla).

Suhteellisen hienohietainen Hautapelto osoittautui siis sekä Myllytien sivusta että peltoon kaivetuista koekuopista tehtyjen havaintojen nojalla paikaksi, jossa hyvin kannattaisi suorittaa kivikautisia asuinpaikkakaivauksia. Ehkäpä siitä silloin tavattiin saviastianpalojakin, jotka varmaankin - sikäli kuin on kysymys merenranta-asuinpaikasta - tulevat olemaan varhaiskampakeraamiikkaa. Sillä paikka on tyypillisen kampakeramian vyöhykettä ylempänä. Löytöjen alarajaksi tulee likimain 70 m, eli sama mitta, joka oli myös Kaustisten Hongiston kes. 1933 tavatun ja jonkun varhaiskampakeramisen saviastianpalan antaneen asuinpaikan alarajana (ks. kertomustani siitä v:lta 1933). Kun mitään vaaraa asuinpaikan tuhoutumisesta ei ollut, oli minun jätettävä kaivaukset sikseen muun matkaohjelmani suorittamista silmälläpitäen.

Evijärven kivikauden löytöpaikoista paikkakuntalaisilta saamani lisätiedot olen merkinnyt topografiseen lappuluetteloon.

Oosinkankaan kivirauniot.

Paikkakunnan merkillisimpinä "muinaisjäännöksinä" näyttävät evijärveläiset itse pitävän Oosinkankaan kiviraunioita. Näistä raunioista kirjoittaa Samuli Koski (Muinaismuistoja Kuortaneen kihlakunnan pohjoisesta osasta, käsikirj., s. 33):

"Äsinkankaalla (Jokikyl.) noin 1½ km Kirsilän talosta eteläänpäin on pienellä mäkihyytyrällä useita "lapinraunioita" jäännöksiä yhdessä ryhmässä. Suurin on noin 9 m leveä ja 12 m pitkä soikeanmuotoinen kehämäinen kivipanos. Toiset ovat vähän vä-

hempää kehämuuria, myöskin soikeanmuotoisia ja kovin hajotettu-
ja ja kaiveltuja. Kaikki nämä kivipanokset ovat - - - - -
mukulakivistä, joista päällimmäiset ovat pieniä nyrkin kokoisia,
vaan suurimmat pohjalla niin ettei niitä mies voi liikutella."

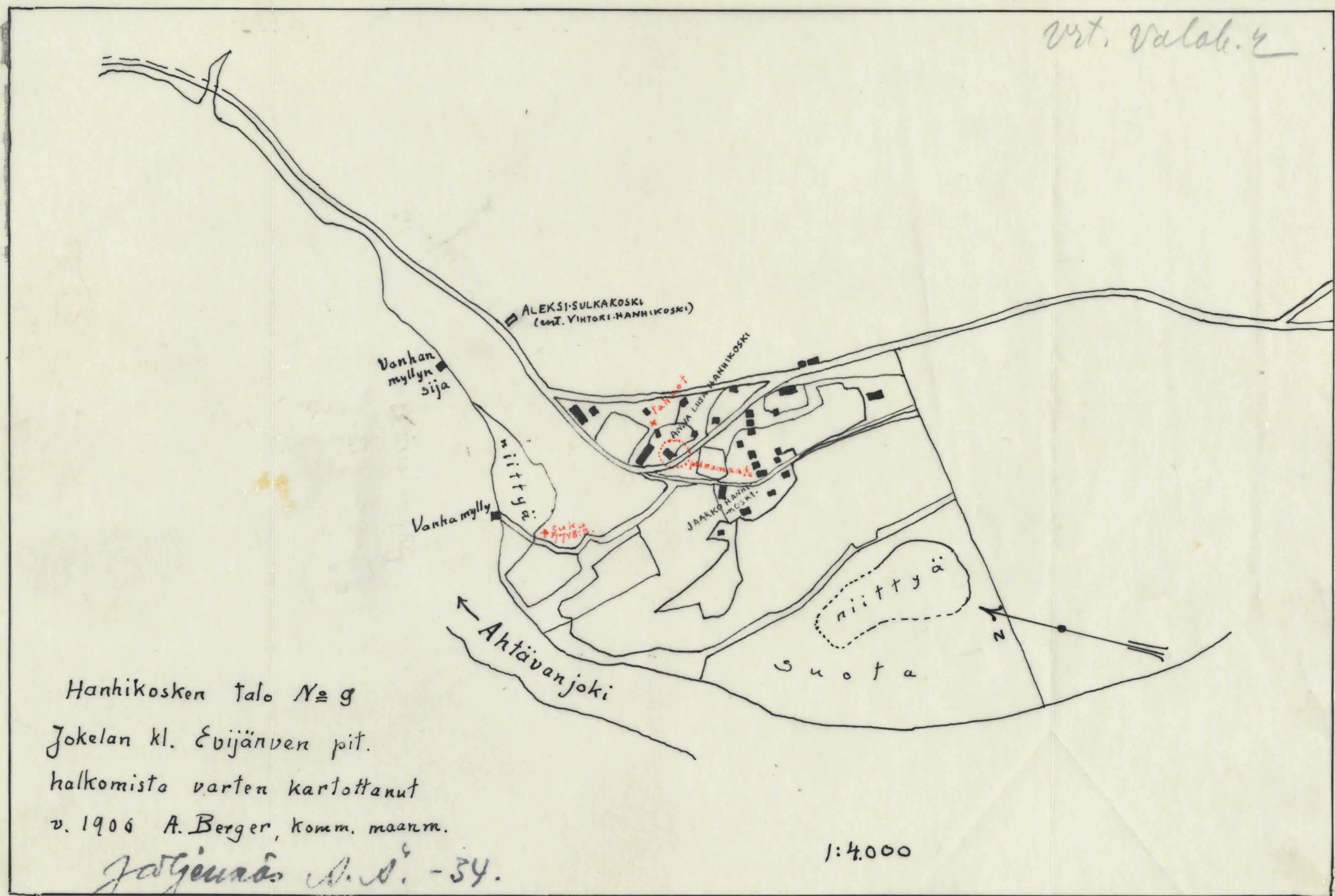
Kun Pohjamaan takalistojen kiviraunioita on harvoin käyty
katsomassa ja valokuvaamassa, pistäysin oppaan kanssa Oosinkan-
kaalla. Matkaa oli sinne Kedon taloista runsas km n. etelä-
lounaaseen. Rauniot ovat Jokelan kylän Aution numeron maalla,
rajapyykkiin n:o 115 yhtyvien, siihen etelästä ja etelälounaasta
päin tulevien metsänrajojen välisen kulmauksen sisäpuolella, pyy-
kistä ainakin n. 100 m lähes etelään päin. Paikka on metsäis-
tä kangasmaata ja rauniot ovat siitä selväpiirteisesti hieman
kohoavalla joskin aivan matalalla kukkulalla. Niitä on aivan
askettäin ja myös jo vanhastaan - tietenkin aarteensintä mie-
lessä - kaiveltu ja reposteltu, jotenka on sangen vaikeata
nähdä, millaisia ne alkuaan ovat olleet. Mitättömiä ne joka
tapauksessa ovat. Isoin raunio, kuoppa, jonka reunoilla oli
kiviä, oli n. 10 x 6 m laaja. Siitä oli avattu ikäänkuin käy-
tävä kukkulan alarinteen puolelle (kuten sitä myöten olisi
ajettu paikalta kiviä pois). olivat toisetkin "rauniot." Niitä 1
Kuoppia oli kaikkiaan 5, pienimmät
3 x 3 m laajoja. Kaksi pienehköä kuoppaa oli käytävän toisiinsa
yhdistämiä. Paikkakunnalla nimitetään niitä lapinraunioiksi - van-
hat ovat sanoneet niitä nimenomaan "lapinkirkon raunioiksi" - ja
on niitä yleisesti kammottu. En saata kuitenkaan, niiden ulko-
asun perustalla, pitää niitä muinaisjäännöksinä. Arvelen että
paikalla on alkuaan ollut vain luontaisia kivikkoja, joita kansa
on arvellut samanlaisiksi hautaraunioiksi kuin alempana Ähtävän-
joen varressa Ähtävällä olevat. Historiallisista lähteistähän sel-
viää, että muistitieto kiviraunioihin haudamisesta vielä 1600- ja
1700-luvuilla eli kansan keskuudessa eräillä tahoilla (Närpiö,
Kivijärvi, Viitasaari). Aarteensintäjät ovat paikkaa sen joh-
dosta ehkä penkoneet ja sillälailailla ovat kuopat syntyneet. Ni-
met Oosinkangas ja lapinkirkko (vrt. Ähtäväläiseen hautaraunion
nimeen "lappkyrka") viittaavat ruotsalaiseen, ehkä juuri Ähtävältä
päin tulleeseen asutukseen, jolle kiviraunioista tavattavat löy-

dökset olivat kait jo vanhastaan tuttuja.

Tutkimukset Evijärvellä suoritettiin syyskuun 12-13 p:nä 1934.

Aarne Ayräpää^u

Kartta 2 AA^u-34
vrt. valok. 2

Hanhikosken talo N° 9
Jokelan kl. Eviäjänven pit.
halkomista varten kartottanut
v. 1906 A. Berger, Komm. maanm.

Jatjennäs A. S. -34.

1:4.000

Kartta 1 (vt. Valtio.)

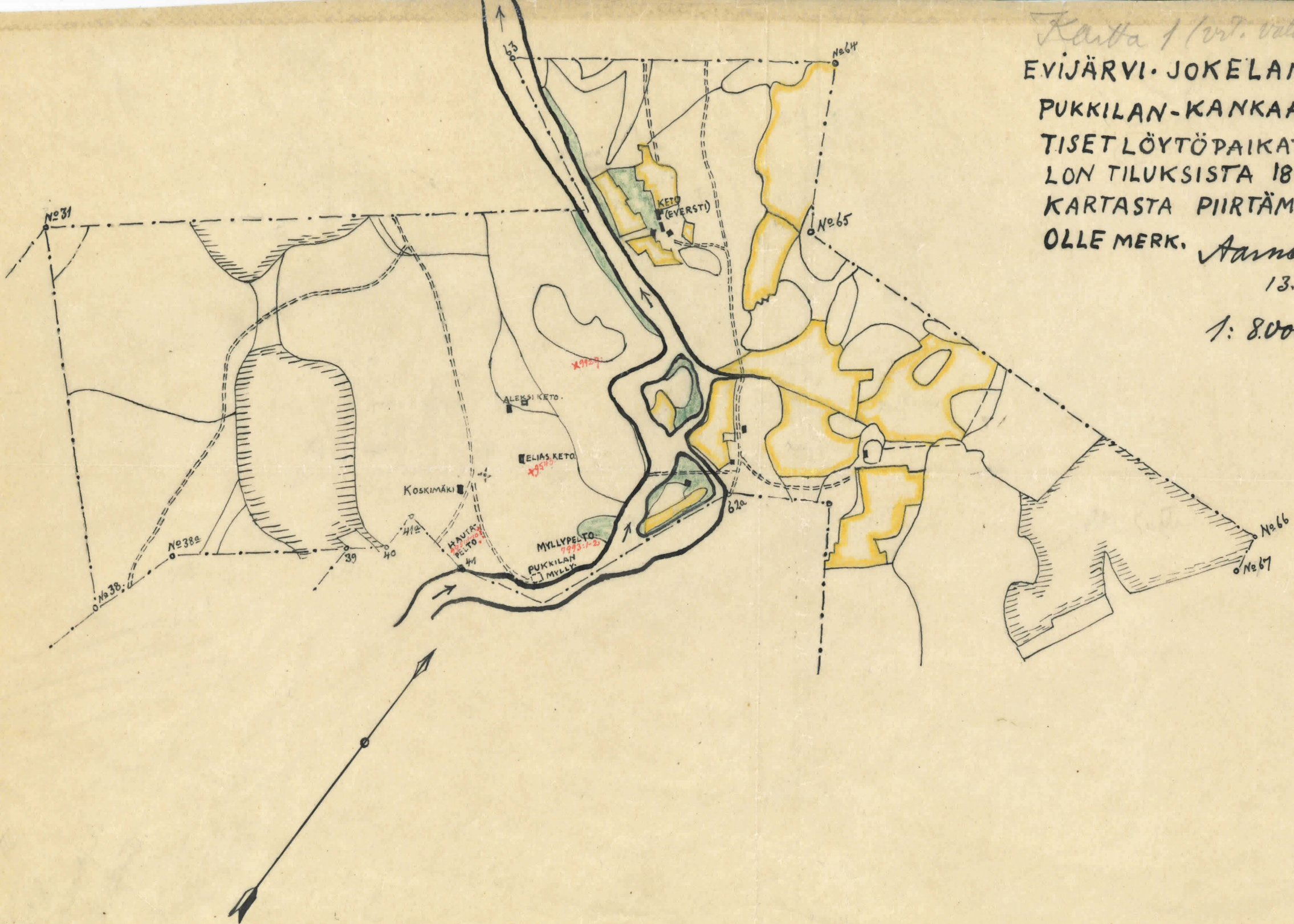
EVIJÄRVI-JOKELAN KYLÄ.

PUKKILAN-KANKAAN KIVIKAU-
TISET LÖYTÖPAIKAT. KEDON TA-
LON TILUKSISTA 1860 LAADITUSTA
KARTASTA PIIRTÄMÄLLEEN KOPI-
OLLE MERK.

Arne Äyräpää

13. 9. 1934.

1: 8.000 (?).

1. Pukkilan kangas joen Foiselta puolen
Lev. 9713.
idästä päin. Lähellä etualaa osa Han-
hikoskea ja sen takana oikealla Pukki-
lan mylly sekä taustalla: 1 Koskimäki,
sen luota rantaan johtava Myllytie ja sen
vas. puolen Hautausmaasto, 2 Elias Kedon
talo ja 3 Aleks. Kedon talo.

Evijärvi, Jokelan kylä, Hanhikoski.
Pukkilankangas.

Lev. 9714-15.

2. Kivikautista asuinpaikka-alueita Hanhikosken seudulla.
Joen takana Hanhikosken talat: 1 Aleksi Sulkakosken (ent.
Vihtari Hanhikosken), 2 Anna-Liisa Hanhikosken (ent. Nikolai
H-kosken) ja 3 Jaakko Hanhikosken talo. Etualalla Koskimäen
salon hautausmaa ja vasemmalla Myllytie (väkeä löytökoh-
dilla) sekä Pukkilan mylly (4) Hanhikosken Jämsänmaansi-
sella rannalla. Kuva otettu lännestä päin.

Valok. Arne Äyräs 13.9.1934.